

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У
НОВОСТВОРЕНИХ АГРОФОРМУВАННЯХ
ДЕРГАЧІВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

**СТЕПАНЕНКО Т.О., аспірантка*,
Харківський національний аграрний університет
ім. В. В. Докучаєва**

Розглянуто стан еколого – економічної ефективності використання земель у сільськогосподарських підприємствах Дергачівського району Харківської області. Запропонована система заходів при визначенні оцінки економічної ефективності використання земель.

The condition ecologo-economic efficiency uses of the earths in the agricultural enterprises of Dergachevsky region of the Kharkov area is considered. The system of actions is presented at definition of an estimation of economic efficiency of use of the earths.

Постановка проблеми. Сучасна техногенна інтенсифікація сільського господарства, нераціональне використання земельних угідь, недосконала техніка та технологія обробітку землі та виробництва сільськогосподарської продукції, недотримання науково обґрунтованих систем землеробства, недотримання сівозмін, внесення недостатньої кількості органічних добрив, невиконання природоохоронних, меліоративних, протієрозійних та інших заходів призвели до деградації земель, втрати ґрунтової родючості, забруднення навколишнього середовища. Уникнути таких негативних явищ, досягти природоохоронного типу землеводінь та землекористувань можна шляхом удосконаленням структури посівів на основі відтворення ґрунтової родючості, в контексті визначення оцінювання економічної ефективності проектних рішень впорядкування землеводінь та землекористувань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Висвітленням питань еколого - економічної ефективності використання сільськогосподарських земель були та залишаються предметом дослідження багатьох вчених. Серед них значну увагу цим питанням приділяли і приділяють такі вчені: Д.І. Бабміндра, Г.І. Горохов, О.І.

* Науковий керівник – О.Т.Лозовий, професор, канд.екон.наук, завідувач кафедри землевпорядного проєктування ХНАУ ім. В.В.Докучаєва

Гуторов, Д.С. Добряк, М.В. Дроздяк, П.Г. Казьмір, О.П. Канащ, В.М. Кривов [2-5], А.Г. Мартин, С.О. Осипчук, А.М. Третяк. Вони наголошують на необхідності постійного та послідовного вирішення питання оцінки еколого – економічної ефективності та раціонального використання земельних ресурсів в системі угідь і сівозмін з урахуванням ринкових умов господарювання.

Цілі статті. Подати оцінку еколого - економічної ефективності проектних рішень при впорядкуванні землеволодінь та землекористувань в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Для оцінювання ефективності формування землекористування сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств розробляють схеми сівозмін. Їх розроблення ґрунтується на типах і підтипах землекористування. Особливості землеустрою на еколого-ландшафтній основі полягають в узгодженні агроландшафтних масивів за підтипами землекористування з елементами організації території (сівозмін, пасовищезмін, полів, робочих ділянок тощо) і визначення на цій основі способів використання і охорони земель [1].

Для повної оцінки економічного стану землекористування використовують такі показники: індекси продукції сільського господарства; продукцію сільського господарства (у порівняльних цінах); продукцію сільського господарства на 100 га сільськогосподарських угідь (у порівняльних цінах); продукцію сільського господарства на душу населення (у порівняльних цінах); урожайність сільськогосподарських культур; продуктивність худоби та птиці; рівень рентабельності; індекси продуктивності праці; основні фонди; енергетичні потужності у сільськогосподарських підприємствах тощо [2].

Об'єктом оцінки економічної ефективності проектних рішень щодо сучасного і перспективного використання земель були взяті землеволодіння та землекористування Дергачівського району Харківської області. Земельний фонд району станом на 1.01.2009 року становить 90006 га, у структурі якого переважають землі сільськогосподарського призначення – 60920 га., в тому числі сільськогосподарські угіддя – 59355 га, з них рілля – 44340,7 га, багаторічні насадження – 2534,6 га, сіножаті – 4042,3 га, пасовища – 8385,1 га, перелоги – 52,3 га. Лісовкриті площі складають 22133,7 га; під водою зайнято 1217,6 га (табл. 1.).

Таблиця 1

Земельний фонд Дергачівського району Харківської області станом на 1.01.2009 р. [3]

№	Види основних угідь	Площа земель всього, га	Питома вага, %
1	2	3	4
1	Сільськогосподарські землі	60919,6	67,7
	Сільськогосподарські угіддя	59355,0	66
	у тому числі: рілля	44340,7	49,3
	багаторічні насадження	2534,6	2,8
	сіножаті	4042,3	4,5
	пасовища	8385,1	9,3
	перелоги	52,3	0,06
	Під господарськими шляхами та прогонами	900,8	1,0
	Під господарськими будівлями та дворами	663,8	0,7
2	Ліс та інші лісовкриті площі	22133,7	24,6
	у т.ч.: вкриті лісовою рослинністю	21660,1	24,1
	чагарники	473,6	0,5
3	Забудовані землі	4276,0	4,8
	у тому числі: під житловою забудовою	434,5	0,5
	під промисловими об'єктами	480,5	0,5
	під відкритими розробками	46,2	0,1
	комерційного використання	40,1	0,1
	змішаного використання	70,3	0,1
	під громадською забудовою	405,9	0,5
	технічної інфраструктури	162,5	0,2
	під об'єктами транспорту	909,1	1,0
	для відпочинку та ін. забудовані землі	1726,9	1,8
4	Відкриті заболочені землі	467,4	0,5
5	Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	991,7	1,0
6	Води	1217,6	1,4
Загальна площа Дергачівського району		90006,0	100

З таблиці видно, що Дергачівський район має значні площі сільськогосподарських земель, що сприяє високопродуктивному розвитку сільського господарства.

Для правильної організації території та отримання високих врожаїв необхідно планувати науково – обґрунтовані системи сівозмін. Вони мають відповідати таким вимогам: давати нетоварну рослинну

масу, здатну компенсувати втрати органічної речовини з ґрунту; складатися із культур, які мають фітомеліоративні властивості, здатні в поєднанні з технічними способами поліпшити фізичні властивості ґрунтів; бути у максимально доцільному ступені насиченими рослинами-азотофікаторами; формувати в цілому конкурентоспроможне землеробство [1].

Такі сівозміни сприяють зниженню доз внесення мінеральних добрив, а органічні добрива можуть бути спрямовані на розширене відтворення органічної речовини в ґрунті і підвищення його родючості. У цьому разі середньостабілізуюча сівозміна стає матрицею для формування ґрунтозахисної системи землеробства, основною ланкою еколого – ландшафтної організації території [1].

Основною галуззю сільськогосподарського виробництва в Дергачівському районі є виробництво продукції рослинництва. Головними культурами, що займають найбільші посівні площі в районі є: зернові, технічні та кормові культури.

Приведемо показники валового збору та урожайності сільськогосподарських культур в розрізі господарств Дергачівського району (табл. 2).

Таблиця 2

**Показники валового збору та урожайності
сільськогосподарських культур у крупних господарств
Дергачівського району Харківської області в середньому за
періоди 2005-2009 рр. [3]**

Назва с.-г. підприємств	Заг. площа, га	Площа с.-г. угідь, га	Зернові та зернобобові		Цукрові буряки		Соняшник	
			Валовий збір, ц	Урожайність, ц/га	Валовий збір, ц	Урожайність, ц/га	Валовий збір, ц	Урожайність, ц/га
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ТОВ «Золота осінь»	2505	2505	17255	36,3	-	-	727	6,6
ТОВ «Вільне»	3566	3566	24942	30,5	849	84,9	946	5,7

Продовження табл. 2.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
ТОВ «Кордон»	1777	1661	19831	39,3	-	-	1239	13,8
ТОВ «Україна»	3107	3107	22005	35,8	2485	82,8	1522	7,9
ТОВ «Агро-інвест»	3165	2895	31547	36,1	2121	151,5	880	8,6
ТОВ «Магістраль»	2410	2343	33206	33,0	-	-	16818	16,8
ТОВ «Горизонт»	3836	3497	26374	35,9	10604	265,1	830	14,1
ТОВ «Слобожанщина»	3710	3223	26345	37,4	5205	148,7	1852	11,6
ТОВ «Слов'яни»	2472	2472	30532	40,7	3739	167,0	1473	14,7
ТОВ «Золота осінь»	204	22,7	-	-	7626	39,3	240	2
ТОВ «Вільне»	851	60,8	337	42,7	32289	100,9	-	-
ТОВ «Кордон»	-	-	407	101,8	-	-	-	-
ТОВ «Україна»	-	-	-	-	13373	55	110	7,9
ТОВ «Агро-інвест»	-	-	14450	451,6	65740	134,7	986	6,6
ТОВ «Магістраль»	-	-	1370	68,5	20154	84	1914	34,8
ТОВ «Горизонт»	2967	84,4	5140	342,7	53067	203,4	2206	18,7
ТОВ «Слобожанщина»	378	14	500	100	48084	137,4	-	-
ТОВ «Слов'яни»	13	1,9	1232	123,2	52990	106	864	10,3

Як видно з таблиці, урожайність сільськогосподарських культур в господарствах Дергачівського району низька і не сприяє високоефективному розвитку сільгоспвиробництва. Так, урожайність цукрових буряків коливається від 82,8 до 265,1 ц/га; соняшника – 5,7 - 16,8 ц/га, що свідчить про низьку ефективність виробництва цих та інших культур, хоча орні землі характеризуються достатньо високою продуктивністю (переважають землі з балами бонітету ґрунтів від 51 до 69).

В дореформовий період урожайність цих культур була значно вищою і становила в господарствах району: цукрового буряка - 300 – 400 ц/га, соняшника – 19-22 ц/га. Таке зниження урожайності сільськогосподарських культур пов'язане з недотриманням технології у землеробстві, ліквідацією сівозмін, частою зміною структури посівних площ, недостатнім внесенням органічних і мінеральних добрив тощо. На урожайність сільськогосподарських культур за останні два роки також вплинули придатні для цього погодні умови. Величина врожаю за однакових кліматичних та економічних умов та нормативних затрат

буде залежати від родючості ґрунтів, яка в основному визначається вмістом гумусу.

З метою інвестиційної привабливості сільськогосподарського землекористування потрібно, крім усього іншого, знати, який урожай можна отримати з конкретної земельної ділянки і які будуть затрати для досягнення цієї урожайності. В основу класифікації придатності орних земель покладено показник окупності затрат економічної оцінки орних земель за ефективністю вирощування основних сільськогосподарських культур, який відображає величину урожайності відповідної культури і затрат на її одержання та дані бонітування ґрунтів [4, 5].

Висновки. З метою підвищення економічної ефективності проектних рішень впорядкування землеволодінь та землекористувань сільськогосподарських підприємств необхідно: враховувати кількісні та якісні показники екологічного стану землеволодінь та землекористувань; дотримуватися вимог раціонального та ефективного використання земель; складати науково – обґрунтовані сівозміни, враховуючи урожайність сільськогосподарських культур, якість ґрунтів та технологію обробітку орних земель; врахування системи заходів щодо підвищення родючості земель. Виконання цих заходів в комплексі, одержання високих урожаїв сільськогосподарських культур сприяє отриманню прибутку та призведе до економічної рівноваги господарської діяльності підприємств.

Література:

1. Третяк А.М. Землевпорядне проектування: Теоретичні основи і територіальний землеустрій: навч. посібник / Третяк А.М. – К.: Вища освіта, 2006. – 528 с.

2. Добряк Д.С. Теоретичні засади сталого розвитку землекористування у сільському господарстві / Добряк Д.С., Тихонов А.Г., Гребенюк Н.В.– К.: Урожай, 2004. – 136 с.

3. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Державний комітет статистики України. - К.: Консультант, 2009. – 645 с.

4. Романська Д. Еколого – економічна оцінка придатності земель як фактор інвестиційної привабливості сільськогосподарського землекористування. - Землевпорядний вісник. Науково – виробничий журнал. - № 4, 2008. - 81 с.

5. Добряк Д.С. Класифікація сільськогосподарських земель як наукова передумова їх екологобезпечного використання / Добряк Д.С., Канап О.П., Бабміндра Д.І., Розумний І.А. – К.: Урожай, 2007. – 462 с